

Nr.353/C2/616/III-5/2016

CONCLUZII

formulate de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție în cauza nr.911/1/2016 a Înaltei Curți de Casație și Justiție având ca obiect rezolvarea de principiu a următoarelor chestiuni de drept:

- „1. Art.1391 alin.1 din Codul civil se interpretează în sensul că, într-o cauză penală având ca obiect o infracțiune de vătămare corporală din culpă, părinții victimei care a suferit o infirmitate gravă sunt îndreptățiți să obțină o despăgubire pentru restrângerea posibilităților lor de viață familială și socială, sau exclusiv victima infracțiunii poate să obțină o asemenea despăgubire ?***
- 2. Art.1371 alin.1 din Codul civil se interpretează în sensul că poate fi reținută culpa victimei la mărirea sau la neevitarea prejudiciului, chiar dacă acțiunea sau omisiunea victimei nu este una ilicită ?”***

În urma analizei de admisibilitate a sesizării, efectuate în temeiul art.475 din Codul de procedură penală, rezultă că instanța care a sesizat Înalta Curte de Casație și Justiție este Curtea de Apel Tg.Mureș - Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, investită cu soluționarea cauzei în ultimă instanță (apel), cauza se află în cursul judecății, problema de drept a cărei dezlegare se solicită nu a mai fost supusă examenului instanței supreme, nestatuându-se asupra ei printr-o hotărâre prealabilă sau printr-un recurs în

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

interesul legii și nici nu face obiectul unui recurs în interesul legii în curs de soluționare, iar de lămurirea respectivei chestiuni de drept depinde soluționarea pe fond a cauzei în care a fost invocată (soluția acțiunii civile este dependentă de hotărârea ce ar urma să fie pronunțată în procedura prevăzută de art.475 și următoarele din Codul de procedură penală).

În consecință, se constată îndeplinirea condițiilor formale de admisibilitate a sesizării.

I. Situația juridică premisă care a generat necesitatea rezolvării chestiunii de drept.

Cauza în care s-a solicitat dezlegarea chestiunii de drept are ca obiect apelul formulat de inculpat, părțile civile MMP, MP și MM și partea responsabilă civilmente S.C. „Carpatica Asigurări” S.A. împotriva sentinței penale nr.65 din 17 aprilie 2015 a Judecătoriei Sighișoara. Aceștia au criticat hotărârea primei instanțe cu privire la modul de soluționare a laturii civile.

Prin hotărârea sus-menționată, instanța a dispus condamnarea inculpatului la o pedeapsă rezultantă de 1 an și 3 luni închisoare pentru săvârșirea infracțiunilor de vătămare corporală din culpă prevăzută de art.184 alin.2, 4 și 4¹ din Codul penal din 1969 cu aplicarea art.5 alin.1 din noul Cod penal și art.396 alin.10 din Codul de procedură penală, și conducere pe drumurile publice a unui autovehicul de către o persoană care are o îmbibație alcoolică peste limita legală, prevăzută de art.87 alin.1 din Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.195/2002 republicată, cu aplicarea art.5 alin.1 din Codul penal și art.396 alin.10 din Codul de procedură penală, cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, pe un termen de încercare de 3 ani și 3 luni.

În baza art.25, art.86 și art.397 din Codul de procedură penală, raportat la art.1357 și următoarele din Codul civil a fost obligat inculpatul, în solidar cu partea responsabilă civilmente S.C.„Carpatica Asigurări” S.A., să plătească părții civile MMP suma de 200.000 Euro cu titlu de daune morale, din care se va deduce suma de 7.000 Ron care a fost plătită de inculpat părții civile și respectiv suma de 750 euro lunar cu titlu de rentă viageră, începând

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

cu 17 februarie 2013 și până la încetarea stării de invaliditate, iar părților civile MP și MM suma de 30.000 Euro pentru fiecare, cu titlu de daune morale.

În privința părții civile MMP instanța a considerat la aprecierea cuantumului daunelor morale faptul că aceasta a rămas paralizată într-un scaun cu roțile, i-au fost afectate viața socială și de familie, fiind împiedicată să ducă o viață normală, adecvată preocupărilor specifice vârstei. S-a concluzionat că, în această situație, compensațiile morale sunt destinate să-i creeze acesteia condiții de viață care să-i aline, într-o oarecare măsură, puternicele suferințe psihice.

În ceea ce privește daunele morale acordate părților civile MM și MP, instanța a reținut că acestea, în calitate de părinți ai persoanei vătămate MPM, au suferit prejudicii morale (prejudiciu prin ricoșeu), iar la aprecierea acestuia s-au avut în vedere traumele psihice suferite urmare accidentului în care a fost implicat singurul lor copil, rămas paralizat într-un scaun cu roțile.

Împotriva acestei hotărâri au declarat apel inculpatul, părțile civile și partea responsabilă civilmente¹.

Expunând chestiunea de drept, instanța de apel își pune întrebarea dacă în cazul unei fapte ilicite care a adus atingere integrității corporale sau sănătății unei persoane, cum este o infracțiune de vătămare corporală din culpă, victimelor indirecte – persoane legate cu puternice sentimente de afecțiune față de victima imediată, cum sunt de exemplu părinții acesteia, art.1391 alin.1 din Codul civil le recunoaște dreptul la repararea prejudiciului

¹ În motivarea apelului, inculpatul a considerat că în mod netemeinic prima instanță nu a reținut în favoarea sa circumstanțe atenuante judiciare, iar în ceea ce privește latura civilă a apreciat că sumele de bani acordate părților civile nu reflectă prejudiciul cauzat prin infracțiunea de vătămare corporală din culpă, fiind prea mari.

Părțile civile au considerat că daunele morale acordate sunt prea mici, motiv pentru care au solicitat majorarea acestora, iar suma de 7.000 lei care a fost plătită de inculpat părții civile MPM, cu titlu de daune materiale a fost nejustificat scăzută din cuantumul daunelor morale.

Partea responsabilă civilmente a solicitat reducerea daunelor morale acordate părții civile MPM, considerând că victima a contribuit din culpă la cauzarea și mărirea prejudiciului, întrucât a acceptat să fie pasager în autovehiculul condus de inculpat, cunoscând că acesta se afla sub influența băuturilor alcoolice. Pentru aceste motive a considerat că, în temeiul art.1371 alin.1 din Codul civil, în cauză trebuie reținută vinovăția comună a inculpatului și părții civile la producerea prejudiciului. Totodată, a apreciat că părțile civile MP și MM, părinții victimei, nu au dreptul la despăgubiri morale întrucât nu solicită despăgubiri pentru vătămare corporală proprie și nu sunt victime indirecte ca urmare a unui deces în familie, nefiind astfel îndeplinite condițiile prevăzute de art.1391 alin.1 și 2 din Codul civil.

nepatrimonial prin ricoșeu, constând în restrângerea propriilor posibilități de viață familială și socială din cauza suferințelor îndurate de victima directă.

Totodată instanța se întreabă dacă în accepțiunea art.1371 alin.1 din Codul civil, pentru reținerea vinovăției comune, trebuie să se cerceteze caracterul ilicit al acțiunii ori inacțiunii culpabile a victimei unei infracțiuni de vătămare corporală din culpă (în particular produsă ca urmare a unui accident de circulație), sau este suficient să se constate o culpă, fie ea cea mai ușoară, a victimei în mărirea sau neevitarea prejudiciului, fără să intereseze dacă acțiunea sau inacțiunea acesteia este sau nu interzisă de lege.

II. Dispoziții legale relevante.

Art.1391 din Codul civil. Repararea prejudiciului nepatrimonial.

(1) *În caz de vătămare a integrității corporale sau sănătății, poate fi acordată și o despăgubire pentru restrângerea posibilităților de viață familială și socială.*

(2) *Instanța judecătorească va putea, de asemenea, să acorde despăgubirii ascendenților, descendenților, fraților, surorilor și soțului, pentru durerea încercată prin moartea victimei, precum și oricărei alte persoane care, la rândul ei, ar putea dovedi existența unui asemenea prejudiciu.*

(...)

Art.1371 din Codul civil. Vinovăția comună. Pluralitatea de cauze.

(1) *În cazul în care victima a contribuit cu intenție sau din culpă la cauzarea ori la mărirea prejudiciului sau nu le-a evitat, în tot sau în parte, deși putea să o facă, cel chemat să răspundă va fi ținut numai pentru partea de prejudiciu pe care a pricinuit-o.*

(...)

Art.19 din Codul de procedură penală. Obiectul și exercitarea acțiunii civile.

(1) *Acțiunea civilă exercitată în cadrul procesului penal are ca obiect tragerea la răspundere civilă delictuală a persoanei responsabile potrivit legii civile*

pentru prejudiciul produs prin comiterea faptei care face obiectul acțiunii penale.

(...)

(5) Repararea prejudiciului material și moral se face potrivit dispozițiilor legii civile.

III. Considerații privind chestiunile de drept supuse dezlegării.

Considerații introductive. Delimitări conceptuale.

Potrivit art. 19 alin. (1) din Codul de procedură penală acțiunea civilă exercitată în cadrul procesului penal are ca obiect tragerea la răspundere civilă delictuală a persoanelor responsabile potrivit legii civile pentru prejudiciul produs prin comiterea faptei care face obiectul acțiunii penale.

Textul indicat este clar în statua că temeiul acțiunii civile alăturată acțiunii penale, în procesul penal, este dat de răspunderea civilă delictuală și că, în cadrul acestei răspunderi, poate fi reparat prejudiciul aflat în legătură de cauzalitate cu fapta ce constituie obiectul acțiunii penale. În plus, repararea prejudiciului se face potrivit legii civile.

Prin urmare, în caz de condamnare, când prin aceeași hotărâre este soluționată și latura civilă a cauzei, dispozițiile legii civile vor fi aplicabile pe a determina condițiile de angajare a răspunderii în dimensiunile sale obiective și subiective referitoare la faptă, vinovăție, legătura de cauzalitate și caracterul reparabil sau indemnizabil al prejudiciului, modalitățile, întinderea și limitele obligației de dezdăunare.

Cu titlu prealabil, se observă că prin intermediul primei întrebări instanța de trimitere ridică problema reparării prejudiciului de agrement invocat de părinții victimei directe a infracțiunii de vătămare corporală din culpă, de vreme ce solicită instanței supreme să stabilească dacă aceștia sunt îndreptățiți să obțină o despăgubire pentru restrângerea posibilităților lor de viață familială și socială.

Din examinarea încheierii de sesizare, se observă că părinții victimei directe s-au constituit părți civile în cauză, au solicitat și le-au fost

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

acordate de prima instanță daune morale cu titlu de reparare a unui prejudiciu nepatrimonial prin ricoșeu, determinat de traumele psihice suferite prin aceea că victima directă, singurul lor copil a rămas paralizat într-un scaun cu roțile pentru tot restul vieții.

Instanța de trimitere, prezentând opinia sa cu privire la posibilitatea indemnizării prejudiciului prin ricoșeu se referă la un prejudiciu afectiv determinat de conștientizarea durerilor, a degradării stării fizice și de sănătate ori a handicapului cauzat victimei imediate (*pretium doloris* care în aceste situații se înfățișează ca *pretium affectionis*).

Însă, întrebarea formulată introduce în discuție și un alt tip de prejudiciu nepatrimonial, constând în restrângerea posibilităților de viață familială și socială ale victimelor prin ricoșeu, deci un prejudiciu îndeobște definit ca prejudiciu de agrement².

² Conceptul de prejudiciu de agrement a cunoscut propria sa evoluție. Astfel, debutul său a fost unul pur elitist, strict limitat la imposibilitatea desfășurării unor activități culturale, sportive sau artistice pe care victima le desfășura anterior. În acest înțeles, simpla pierdere a plăcerilor unei vieți normale nu ocaziona repararea prejudiciului de agrement. În plus, pentru a obține indemnizarea, victima trebuia să dovedească atât existența anterioară a unei activități specifice, cât și absența posibilității de a o mai practica în continuare (în acest sens, Călina JUGASTRU, „*Prejudiciul estetic – Formă a prejudiciului corporal*”, p. 2, autorii și jurisprudența loc cit., notele de subsol nr. 1-4, <http://www.history-cluj.ro/SU/anuare/2003/Calina.htm> - consultat la 14 aprilie 2016). Noua concepție asupra acestui prejudiciu este mai largă; pe de o parte, este suficient ca pierderea de agrement să fie parțială, iar pe de altă parte, nu se cere ca aceasta să se raporteze la activități caracterizate, fiind suficient să privească modalități normale de petrecere a timpului. Așadar, victima va fi indemnizată nu pentru că nu va mai putea practica anumite sporturi, ci pentru că viața sa a devenit mai puțin agreabilă, fiind avute în vedere toate actele cotidiene firești (Idem, p. 2 și autorii loc cit., nota de subsol 6). Autoarea observă și că în această nouă dimensiune, accepțiune pe care o consideră preferabilă, prejudiciul de agrement înglobează sub aspect obiectiv prejudiciul fiziologic, adică acele tulburări fiziologice care provoacă neplăceri în viața curentă iar sub aspect subiectiv, victima conștientizează privațiunile și restrângerile pe care acel prejudiciu i le provoacă, percepție care diferă de la individ la individ (Idem, p. 2-3). Din această ultimă perspectivă, suferințele fizice și psihice sunt considerate în cuprinsul studiului citat ca elemente constitutive ale aceluiași prejudiciu indemnizabil sub forma lui *pretium doloris* (Idem, p. 4 -5).

Acest nou sens al prejudiciului de agrement este explicat și de alți autori care au arătat că el privește diminuarea plăcerilor vieții și orice alte neplăceri provocate de mutilare, infirmitate sau tulburarea echilibrului fizic sau nervos, precum și toate frustrările pe care le antrenează (privațiunea de agreeamentele vieții normale) - Ion TURCU, „*Noul Cod civil republicat. Cartea a V-a. Despre Obligații. Comentarii și Explicații*”, Ediția a II-a, Editura CH Beck, București, 2011, n. 20, p. 439-440.

Un alt autor, pe baza tendințelor doctrinei și jurisprudenței franceze a sugerat ca prejudiciul funcțional să fie absorbit în prejudiciul de agrement, acesta din urmă având vocația de a îngloba toate genurile de prejudicii de natură economică care rezultă din atingerea integrității corporale, între cele două categorii de prejudicii neexistând o autonomie înțeleasă în sens rigid, inflexibil, ci o corelație, una derivând (fiind legată de cealaltă), întrucât cele mai multe dintre atingerile aduse integrității corporale sunt însoțite atât de consecințe pe plan fizic, cât și psihic (Vasile PĂTULEA, <<*Studiu de drept comparat în legătură cu condițiile responsabilității civile. Componenta „prejudiciului”*>>, Pandectele Române nr. 6/2012, autorii și jurisprudența loc. cit, p. 23 text și nota 48 subsol).

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

Pentru o analiză completă, în cuprinsul prezentelor concluzii, ne vom raporta la ambele tipuri de prejudiciu nepatrimonial din perspectiva posibilității indemnizării acestora în persoana victimelor prin ricoșeu.

Pe de altă parte, se poate observa cu ușurință că, în unele situații, între cele două tipuri de prejudiciu introduse în analiză nu există o delimitare strictă; în prejudiciul de afecțiune transgresează elemente ale prejudiciului de agrement înțeles în sens larg³; invaliditatea victimei directe a accidentului care, din această cauză, are nevoi de îngrijire specială poate produce în privința părinților săi, victime prin ricoșeu, nu doar o schimbare traumatizantă a vieții cotidiene, ci și o suferință psihică puternică, determinată

³ Noua dimensiune a prejudiciului de agrement astfel reflectată și în jurisprudența instanțelor franceze ar consta în diminuarea plăcerilor vieții cauzată mai ales de imposibilitatea sau dificultatea de a participa la activități normale de agrement, ceea ce permite înglobarea tuturor limitelor, stânenelilor cauzate de o mutilare, infirmitate sau o tulburare a echilibrului psihic sau nervos și a tuturor frustrărilor pe care acestea le antrenează (V. PĂTULEA, <<*Studiu de drept comparat în legătură cu condițiile responsabilității civile. Componenta „prejudiciului”*>>, precit, p. 24 și jurisprudența loc. cit., nota 58 subsol).

Această nouă dimensiune a prejudiciului de agrement a fost receptată începând cu anul 1970, de literatura și jurisprudența franceze și ea constă nu doar în imposibilitatea de acces la o activitate ludică sau sportivă, ci mai mult, la privarea de condițiile normale ale existenței pe care persoana vătămată le-ar fi putut avea înainte de accident. Însă, abordarea extensivă a fapt abandonată în dreptul francez începând cu anul 2006, când la nivelul secțiilor Curții de Casație franceze a intervenit un reviriment determinat de modificări legislative - nomenclatorul Dintilhac –și definirea prejudiciului de agrement prin limitarea acestuia exclusiv la repararea prejudiciului specific constând în imposibilitatea victimei de a practica în mod regulat o activitate specifică sau recreativă (Geneviève VINEY, Patrice JOURDAIN, Suzanne CARVAL, „*Les conditions de la responsabilité*”, 4e édition, LGDJ, Paris, 2013, p. 80, 81 text, jurisprudența și autorii loc. cit, notele 358 360 și 361 subsol).

Acest nou concept al prejudiciului de agrement, conturat în jurisprudența franceză anterioară anului 2006 pare să fi inspirat redactorii art. 1391 alin. (1) din Codul civil român care, într-o formulare extrem de generoasă, se referă la restrângerea posibilităților de viață familială și socială.

Tot în sistemul francez s-a vorbit, în privința victimelor prin ricoșeu, despre un tip aparte de prejudiciu nepatrimonial, **prejudiciul de însoțire** (*le prejudice d'accompagnement*) care ar consta în bulversările condițiilor de existență ale apropiatilor victimei directe, în cadrul comunității de viață la domiciliu sau prin vizite constante și frecvente într-un mediu spitalicesc în scopul de a aduce victimei alinarea morală prin prezența unei persoane dragi, deci în bulversarea vieții cotidiene a celor care își împart efectiv existența cu victima în condițiile unei supraviețuiri dureroase a acesteia. Criteriul pentru determinarea acestor victime prin ricoșeu nu este dat de legătura de paternitate, ci de comunitatea de viață cu victima. Acesta este un prejudiciu moral care nu ar trebui confundat cu prejudiciul patrimonial al unei terțe persoane. El trebuie apreciat într-o modalitate foarte concretă și nu ar trebui să devină o revendicare teoretică din partea rudelor victimei. Evaluarea sa nu poate fi decât una foarte personalizată în funcție de tulburările intervenite în condițiile de existență invocate („*Raport sur l'indemnisation du dommage corporel*”, Conseil National de l'Aide aux Victimes, <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/var/storage/rapports-publics/034000490.pdf> - consultat la 15 aprilie 2016).

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

de conștientizarea permanentă a handicapului funcțional și suferințelor fizice ori psihice ale copilului lor⁴.

A. Prima problemă de drept. Sursa divergenței. Metode propuse pentru rezolvarea acesteia.

În esență, opiniile aflate în opoziție presupun a se răspunde dacă, prin raportare la prevederile art. 1391 alin. (1) și (2) din Codul civil, scopul legiuitorului a fost acela de a indemniza prejudiciul nepatrimonial al victimelor prin ricoșeu doar în situația în care victima directă a decedat.

O analiză a normei desprinsă din context, fără observarea altor elemente, pare a conduce spre ideea de excludere de la indemnizare a victimelor prin ricoșeu atunci când victima directă este în viață, chiar dacă acesta este afectată de o invaliditate gravă.

Totuși, însuși textul normei nu conduce la o atare concluzie.

Deși ar fi putut să exprime expres ideea de exclusivitate și opțiunea fermă a legiuitorului pentru acest răspuns, textul analizat nu o face. Sintagma „doar” ce ar fi condus fără echivoc la această constatare se regăsește în unele adnotări și comentarii ale instituției juridice pe care acesta o consacră, fiind desprinse pe cale de interpretare *per a contrario*.⁵

⁴ Pe acest palier de discuție, se cuvine a se sublinia că în doctrină s-a arătat că noua dimensiune extinsă a prejudiciului de agrement vizează toate neajunsurile provenite din mutilări, infirmități, dezechilibre fizice sau psihice, cu alte cuvinte, ansamblul suferințelor morale pe care le atrage vătămarea integrității fizice. Conexitatea prejudiciului fiziologic sau funcțional cu extinderea noțiunii de prejudiciu de agrement este evidentă în contextul în care realitatea demonstrează că prejudiciul de agrement are o dublă natură – obiectivă și subiectivă. Astfel, sub aspect obiectiv, acesta se traduce în prejudiciul fiziologic (neplăcerile generate de vătămări fizice), iar din punct de vedere subiectiv, implică suferințele psihice ale victimei care își conștientizează starea și percepe restrângerile pe care este nevoită să le suporte (Cătălina JUGASTRU; „*Secvențe ale reparării prejudiciului corporal cauzat victimei directe*” în „*Culegere de studii în onorem Alexandru Bacaci și Ovidiu Ungureanu*”, Editura Universul Juridic, București, 2012, p. 239-240).

⁵ Astfel, analizându-se art. 1391 alin. (2) din Noul Cod civil, s-a arătat că prejudiciul afectiv suferit de victimele prin ricoșeu poate fi reparat pe cale pecuniară numai dacă este obiectivat printr-o durere sau suferință psihică încercată exclusiv din cauza decesului victimei imediate (*pretium doloris* care în aceste situații devine *pretium mortis* – *n.ns.*); prejudiciul afectiv încercat din cauza conștientizării durerilor și degradării fizice și de sănătate a victimei imediate nu este reparabil prin compensații bănești (Liviu POP, „*Tabloul general al răspunderii civile în textele noului Cod civil*” în Revista Română de Drept Privat nr. 1/2010, p. 198-199 și în „*Curs de drept civil. Obligațiile*”, coautori Ionuț – Florin POPA, Stelian Ioan VIDU, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 426-427; Ioan ADAM, „*Drept civil. Obligațiile. Faptul juridic în reglementarea Noului Cod civil*”, Editura CH Beck, București, 2013, p. 209).

În același sens, Paul PRICOPE în „*Răspunderea civilă delictuală*”, Editura Hamangiu, București, 2013, p.123. Totuși, acest din urmă autor, arată că teza exclusivității reparării prejudiciului prin ricoșeu doar pentru durerea încercată

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

De aceea, demersul de lămurire a opțiunii legiuitorului în această privință presupune a se determina voința sa prin utilizarea altor metode de interpretare decât cea literală.

În acest demers, un rol important îl prezintă instrumentele metodei istorice și de drept comparat, precum și cele ale interpretării sistematice.

Pornind de la constatarea că Noul Cod civil nu a intervenit pe un teren arid și că, în elaborarea soluțiilor consacrate, legiuitorul a pornit de la experiențele sistemului de drept românesc, precum și ale altor sisteme de drept folosite ca model, că în unele situații, redactorii Codului civil au transpus în litera sa tradițiile și evoluțiile sistemelor analizate, inclusiv prin preluarea unor soluții avansate în doctrină și jurisprudență⁶, urmează să

prin moartea victimei, deci pentru un anumit prejudiciu nepatrimonial pare a fi, cel puțin în parte infirmată de alin. (3) al art. 1391 care vorbește despre cedarea dreptului a despăgubire pentru atingerile aduse drepturilor inerente personalității oricărui subiect de drept. Ar rezulta așadar că, dacă există posibilitatea cedării, implicit, acest drept la despăgubire există și trebuie să ne raportăm pentru sfera prejudiciilor și la cele rezultând din „atingerile aduse drepturilor inerente personalității oricărui subiect de drept” (Idem, p. 124).

⁶ Astfel, s-a observat că, în materia răspunderii civile delictuale, Noul Cod civil a valorificat în mod creator analizele doctrinare și jurisprudențiale privind elementele definitorii și condițiile reparării prejudiciului cauzat prin săvârșirea faptei ilicite (Lacrima Rodica BOILĂ, *„Repararea prejudiciilor cauzate corpului uman potrivit Codul Civil”* în Dreptul nr. 9/2012, p. 46). Însă, coerența reglementării analizate nu a fost la adăpost de orice critică sub aspectele care interesează prezenta problemă de drept. Bunăoară, în doctrină, analizându-se corelat textele art. 1381, 1359 și 1349 NCC din perspectiva includerii în sfera de protecție juridică a răspunderii civile delictuale și a intereselor legitime ale persoanei s-a observat că: << (...) *dispunând că trebuie reparat „și un interes al altuia”, pe cine să fi avut în vedere legiuitorul? Să fie vorba de aceeași persoană vizată generic în alin. 1 al textului pe care îl examinăm, sau sunt vizate și persoanele cărora le sunt cauzate prejudicii mediate, supranumite „prin ricoșeu”, altele decât victima? Bunăoară, în cazul producerii unei invalidități printr-un accident de circulație se produce atât un prejudiciu imediat victimei, dar și un prejudiciu mediat altor persoane apropiate victimei, care poate fi ori material, prin lipsirea de întreținere a familiei victimei, ori moral, prin lezarea afecțiunii rudelor apropiate ale acesteia. Pe care le vizează legiuitorul?. Este o întrebare la care noul Cod nu răspunde explicit, deși ar fi trebuit să o facă. Distincția este cu atât mai necesară cu cât tendința actuală a dreptului răspunderii este de a extinde prejudiciul reparabil la toate daunele posibile, principiu enunțat de noul Cod civil în art. 1381 (...) >> (Sache NECULAESCU, *„Răspunderea civilă delictuală în Noul Cod civil. Privire critică”*, Dreptul nr. 4/2010, p. 59-62).*

Pe aceeași linie de analiză, s-a arătat că: <<Denumirea marginală a art. 1391 din Codul civil, de maximă extensie, rezervată reparării prejudiciilor nepatrimoniale este în dezacord cu obiectul restrâns al reglementării, circumscris despăgubirii pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății și prejudiciul prin ricoșeu suferit de persoanele apropiate victimei pentru durerea încercată de moartea victimei. Prin urmare, nu poate fi vorba decât de repararea unor prejudicii nepatrimoniale, și nu a prejudiciului nepatrimonial în general. Mai corect ar fi trebuit ca norma să fie denumită „Reguli speciale privind anumite prejudicii” (...) Pe fond, reglementarea de la art. 1391 C. civ. privește doar repararea anumitor prejudicii, cele corporale la alin. (1) și prejudiciile prin ricoșeu privind despăgubirile acordate persoanelor menționate de text pentru durerea încercată de moartea victimei la alin. 2. (...) Limitarea reparării doar a prejudiciilor morale cauzate de încălcarea drepturilor patrimoniale și a celor provocate de vătămarea integrității

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

observăm dacă prevederile art. 1391 alin. (2) oferă ele însele un răspuns asupra voinței sale în chestiunea de drept care formează obiectul sesizării.

Circumscrib metodei dreptului comparat, observăm că, cel puțin, la nivel european, nu a existat o opțiune fermă a sistemelor de drept pentru recunoașterea prejudiciilor nepatrimoniale suferite de victimele prin ricoșeu⁷

corporale sau a sănătății intră în coliziune cu enunțul laconic al art. 1381 alin. 1 conform căruia orice prejudiciu dă dreptul la reparație >> (Sache NECULAESCU, „**Repararea prejudiciului în cazul răspunderii delictuale**” în „**Noul Cod civil. Studii și comentarii**”, Marilena ULIESCU, coord., Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 663-664). Așadar, în privința art. 1391 alin. (2) din Noul Cod civil se arată că: „În mod nejustificat este avută în vedere doar durerea suferită de apropiatii victimei la decesul acesteia, nu și pentru vătămările care i-au produs o infirmitate permanentă. Viața demonstrează că durerea poate fi chiar mai mare în acest din urmă caz. Proiectul principiilor dreptului european al răspunderii civile îl are în vedere atât pe defunct, cât și pe victima serios rănită” (Idem, p. 665).

Într-un alt studiu, același autor observă că, deși textul art. 1391 NCC este plasat în secțiunea privind repararea prejudiciului, ceea ce ar însemna că se referă doar la vătămarea integrității corporale sau a sănătății, pentru care se acordă despăgubiri, precum și pentru faptele prevăzute la art. 253 din Noul Cod civil, ar fi fost însă nevoie ca voința legiuitorului român să fie mai explicită și, în scopul evitării unor reglementări paralele în cuprinsul aceluiași act normativ, s-a pledat pentru existența unui cadru normativ unitar în ceea ce privește repararea prejudiciilor corporale (Sache NECULAESCU, „**Reflecții privind soluțiile Noului Cod civil în materia răspunderii civile delictuale**” în „**Noul Cod Civil. Comentarii**”, Marilena ULIESCU, coord. Editura Universul Juridic, București, 2010, p. 200, 205).

În același sens, s-a observat că: „**Redactorii art. 1391 au ales metoda enunțării unor reguli aplicabile numai anumitor categorii de daune morale, fără a contura o definiție care să cuprindă trăsăturile prin care acestea se deosebesc de cele materiale și că dispozițiile alin. (1) sunt incomplete rezumându-se doar la acele daune morale constând în restrângerea posibilităților de viață familială și socială ca o consecință a atingerii aduse integrității corporale a unei persoane: De asemenea, în alin. (3) sunt menționate și alte daune morale, respectiv atingerile aduse drepturilor inerente personalității oricărui subiect de drept, fără însă a fi definite sau cel puțin exemplificate** (Lacrima BOILĂ, în „**Noul Cod civil. Comentariu pe articole**”, coord. Fl. A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, L. Macovei; Editura CH Beck, București, 2012, n. 3, p. 1470).

Sub aspectul existenței unor reglementări paralele în privința prejudiciilor nepatrimoniale, s-a arătat că: „În mod firesc, Noul Cod civil trebuia să reglementeze în secțiunea dedicată reparării prejudiciului nepatrimonial rezultat din atingerile aduse persoanei toate aspectele nepatrimoniale ale pagubelor corporale, nu numai restrângerea posibilităților de viață ale victimei. Este evidentă intenția legiuitorului de a oferi reglementare reparării prejudiciilor corporale, cu atât mai mult cu cât, potrivit art. 253 coroborat cu art. 252 din Codul civil, persoana care a suferit o încălcare a drepturilor nepatrimoniale la viață, sănătate fizică și psihică poate cere despăgubiri sau, după caz, o reparație patrimonială pentru prejudiciul chiar nepatrimonial ce i-a fost cauzat. Vătămarea drepturilor menționate se soldează cu prejudicii corporale ce se pot prezenta sub diverse forme, prejudiciul de agrement fiind numai una dintre aceste forme” (Călina JUGASTRU, „**Secvențe ale reparării prejudiciului corporal...**”, precit., p. 240).

⁷ În privința reparării prejudiciului prin ricoșeu, opțiunile sistemelor naționale variază atât sub aspectul recunoașterii, cât și al autonomiei sale.

Potrivit par. 34 – 45 din Concluziile Avocatului General DARMON formulate la 23 noiembrie 1989 în Cauza C-220/1988, *DUNEZ FRANCE* și *TRACOPA*, în Olanda, se recunoaște dreptul la despăgubiri în favoarea unui terț, doar atunci când este vorba despre o societate de asigurări sau despre autorități cu atribuții în domeniul securității sociale, nu despre particulari. Grecia și Danemarca par să nu recunoască acest concept, cu excepția anumitor situații, atunci când acțiunea în despăgubiri se îndreaptă împotriva statului sau împotriva angajatorului. În dreptul german, victimele prin ricoșeu nu pot, ca regulă generală, să obțină compensații, cu excepția situațiilor în care se aflau în întreținerea victimei. În Regatul Unit, victima prin ricoșeu poate obține despăgubiri doar dacă a suferit un șoc psihic important cauzat prin decesul ori vătămările unui membru al familiei sau unei persoane cu care se afla în relații de acest fel. În sistemul britanic, instanțele manifestă o foarte mare strictețe în ceea ce privește identificarea, pe baze obiective, a consecințelor

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

și indemnizarea acestora, atât în situația decesului victimei imediate⁸, cât și atunci când aceasta supraviețuiește⁹.

fizice sau metale, refuzând acordarea oricărei compensații pentru daune morale care nu este însoțită de consecințe psihice apreciabile. În plus, în acest sistem, potrivit secțiunea 5 din *Fatal Accidents Act* 1976, atunci când decesul este cauzat, parțial din culpa victimei și parțial din culpă unui terț, daunele ce pot fi acordate pe temeiul acestui act, trebuie reduse proporțional. În schimb, în alte sisteme, dreptul la repararea prejudiciului prin ricoșeu este recunoscut fără rezerve. Astfel, în dreptul portughez, toți cei care ar fi putut cere întreținere de la victima directă sunt îndreptățiți la compensație dacă aceasta nu mai este în măsură să le-o presteze din cauza vătămării corporale. În privința prejudiciilor nepatrimoniale, doar victima directă și moștenitorii acesteia pot obține compensație. În sistemul italian, caracterul autonom al prejudiciului prin ricoșeu era, în epoca formulării acestor concluzii, controversat, iar în Spania, însăși existența acestui tip de prejudiciu era subiect de divergență în jurisprudență, inclusiv la nivelul Tribunalului Suprem, secția penală a acestuia condiționând recunoașterea calității de victimă prin ricoșeu de calitatea de moștenitor, în timp ce alte instanțe, considerau că victimă prin ricoșeu poate fi orice persoană ce dovedește legături strânse cu victima directă decedată, pe baza acestora, recunoscându-se dreptul la repararea prejudiciului material sau moral. În sistemul de drept belgian nu era acceptată teoria autonomiei prejudiciului prin ricoșeu. Aceeași era și poziția Curții de Casație din Luxembourg. În dreptul francez, după numeroase divergențe în jurisprudență și doctrină, printr-o hotărâre a Plenului Curții de Casație din 19 iunie 1981 s-a stabilit că, în timp ce acțiunea victimei prin ricoșeu este distinctă de oricare dintre acțiunile pe care victima directă le-ar fi putut formula, totuși, ea derivă din același eveniment originar, astfel încât trebuie luate în considerare toate circumstanțele producerii acestuia.

Avocatul General DARMON concluzionează că, la nivelul statelor membre care acceptă noțiunea de prejudiciu indirect nu s-a acceptat și caracterul său autonom. La aceeași concluzie ajunge și CJCE prin hotărârea pronunțată la 11 ianuarie 1990 în această cauză în care se arată că prejudiciul pretins de victima prin ricoșeu nu este decât o consecință indirectă a vătămării inițial suferite de persoana juridică, victimă directă a prejudiciului (par. 14).

În general, se observă că sistemele de drept pozitiv sunt reticente în ceea ce privește repararea prejudiciului de afecțiune suferit prin ricoșeu; există o atitudine categorică, de refuz al indemnizării acestor prejudicii (sistemul german care nu indemnizează suferințele invocate de apropiați în legătură cu decesul cuiva drag), una favorabilă reparației în condiții restrictive (sistemul englez în care se admite indemnizarea daunei în caz de șoc psihic, condiționat de existența unei legături între reclamant și victima inițială, de perceperea evenimentului sau a urmărilor sale imediate în proximitatea spațio - temporală a evenimentului sau imediat după producerea acestuia) și sisteme liberale, cel francez fiind exemplul clasic în care se regăsesc tendințe de extindere atât sub aspect subiectiv – sfera persoanelor care au deschisă calea reparației, cât și obiectiv – evenimentele prejudiciabile care dau dreptul la o astfel de reparație (Geneviève VINEY, Patrice JOURDAIN, Suzanne CARVAL, op. cit., n. 266 – c, p. 91 text și notele de subsol 424, 425, n. 269, p. 95-96).

În acest din urmă sistem, extinderea s-a realizat treptat (Idem, n. 269, p. 95-96), și efectul practic avut, acela al multiplicării creditorilor indemnizației, cu anumite consecințe asupra costului asigurărilor, a fost pusă pe seama unor tendințe obișnuite de socializare a riscurilor (Philippe MALAURIE, Laurent AYNÈS, Philippe STOFFEL – MUNCK, *Obligațiile*” trad. D. Dănișor, Editura Wolters Kluwer, București, 2009, n. 97, p. 53-54).

⁸ În Concluziile Avocatului General NILS WAHL prezentate la 10 septembrie 2015 în Cauza C-350/14, *FLORIN LAZĂR c/a ALLANZ SpA* se arată că, în această privință, deși toate ordinele juridice interne par să recunoască membrilor de familie ai defunctului existența dreptului la despăgubiri pentru repararea prejudiciului, există diferențe substanțiale în ceea ce privește calitatea, natura și amploarea prejudiciului care trebuie reparat, suferit de avânzii – cauză ai unei persoane decedate ca urmare a unui accident. Astfel, regimurile naționale de răspundere extracontractuală care, după caz, permit acordarea de despăgubiri pentru prejudiciile suferite prin ricoșeu sau care impun existența unei prejudicii directe a unui interes protejat prin lege prezintă în mod evident diferențe structurale. În diferite legislații naționale, dreptul la despăgubiri pentru repararea prejudiciului recunoscut membrilor de familie ai defunctului, fie că este vorba despre un prejudiciu patrimonial sau nepatrimonial, este considerat, în anumite cazuri, un drept autonom (*iure proprio*), iar în alte cazuri, un drept accesoriu dreptului defunctului (par. 33, 34). Analizând dispozițiile relevante din Codul civil italian astfel cum au fost interpretate de instanța supremă italiană, în concluziile avocatului general se observă că acestea prevăd acordarea de despăgubiri deosebit de extinse pentru prejudiciile suferite de membrii de familie ai unei

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

O încercare de unificare și sistematizare a materiei este reprezentată de Rezoluția (75) – 7 din 14 martie 1975 adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei cu privire la despăgubirile pentru vătămări fizice sau deces, document cu valoare de recomandare pentru statele membre.

Potrivit pct. 2.10 al acestei Rezoluții, tatăl, mama și soțul victimei care pe temeiul unei atingeri a integrității fizice sau mentale a acesteia suportă suferințe psihice nu pot să obțină reparația acestui prejudiciu decât pentru o suferință cu caracter excepțional. Alte persoane nu ar putea fi îndreptățite la o asemenea reparație¹⁰.

Potrivit Raportului explicativ al acestei rezoluții, daunele ce ar putea fi acordate nu privesc prejudiciul economic, patrimonial al terțului aflat în întreținerea victimei, ci prejudiciile nepatrimoniale.

În acest sens, se arată că în anumite sisteme de drept, aceste compensații sunt acordate pentru acoperirea prejudiciului nepatrimonial suferit de terț ca rezultat al vătămarilor cauzate victimei, jurisprudența din aceste sisteme statuând clar că suferința victimei trebuie să fie foarte importantă și starea sa de sănătate, determinată de accident să fie vătămată ireversibil. În aceste condiții, persoanele care au strânse legături de afecțiune

persoane decedate ca urmare a unui accident și, în special, ai persoanelor decedate ca urmare a unui accident rutier, prejudiciul rezultat din decesul unui membru de familie înfățișându-se ca un prejudiciu suferit direct (*iure proprio*).

Prin Hotărârea din 10 decembrie 2015 pronunțată de CJUE în această cauză, în vederea interpretării dispozițiilor art. 4 alin. (1) din Regulamentul (CE) nr. 864/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007 privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale, s-a arătat că **prejudiciile suferite de rudele apropiate ale victimei decedate trebuie la rândul lor, să fie considerate drept efecte indirecte al accidentului.**

⁹ Problema supraviețuirii victimei directe este pusă în legătură cu natura evenimentului prin care se aduce atingere sentimentelor de afecțiune. Jurisprudența franceză, adesea criticată de doctrină pentru liberalismul său, a evidențiat că acest prejudiciu există și trebuie reparat nu numai atunci când persoana iubită a decedat, ci și atunci când ea este doar rănită, deoarece îngrijirile medicale și neplăcerile pe care le cauzează infirmitatea unei ființe dragi nu sunt mai puțin reale. Inițial, s-a considerat că acestui drept trebuie să i se aducă totuși unele limitări, cerându-se ca rănile aduse victimei să fie de așa natură încât durerea resimțită să aibă o gravitate excepțională. Ulterior, această restricție a fost abandonată. O ezitare s-a manifestat și în privința tulburărilor psihice și depresive cauzate prin moartea sau rănirea unei persoane apropiate, uneori considerându-se că este inadmisibilă constituirea de parte civilă pe motivul că un astfel de prejudiciu nu ar fi o daună personală cauzată direct prin infracțiune, însă această poziție a fost și ea abandonată; în prezent, victima tulburărilor depresive provocate din atingerea integrității corporale a unei persoane apropiate poate obține în acest sistem de drept repararea acestui gen de pagube, atât în penal, cât și în civil (Vasile Pătulea, <<**Studiu de drept comparat în legătură cu condițiile responsabilității civile. Componenta „prejudiciului”**>>, precit, p. 28, 29 text și jurisprudența și autorii loc cit, notele subsol 94, 96 și 100).

¹⁰ În acest sens, Iulia ALBU, „**Repararea prejudiciului cauzat prin vătămări corporale**”, Editura Lumina Lex, București, 1997, p. 66;

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

cu victima (soț, părinți) pot primi despăgubiri, în unele situații, chiar sume considerabile¹¹.

Autorii acestei rezoluții, fără a-și propune să tranșeze natura acestor compensații din perspectiva dihotomiei daunelor directe și a celor indirecte, consideră că divergența asupra acestora, ar continua să periclitizeze încercarea de armonizare urmărită prin recomandările formulate. Așadar, intenția explicită a rezoluției a fost aceea de preveni acordarea acestor daune și limitarea lor la situații strict determinate, nu de a o extinde în privința sistemelor juridice care nu recunosc această formă de compensare ori care o recunosc în anumite limite¹².

În final, se observă că la nivelul Comitetului European de Asigurări există un consens în privința consecințelor neeconomice ale daunelor corporale, prin nomenclatorul întocmit distingându-se între următoarele categorii de leziuni morale: atingerile aduse integrității corporale; durerile psihice, fizice sau morale (*pretium doloris*); atingerile vizând calitatea vieții și a plăcerilor acesteia, reprezentat de prejudiciul de agrement în sens larg (prejudiciul hedonist); atingerile aduse activităților specifice timpului liber, în special sportul (prejudiciul de agrement în sens restrâns); prejudiciul estetic (*pretium pulchritudinis*); prejudiciul sexual¹³.

Prin urmare, raportarea la modelele europene nu poate oferi un răspuns cert asupra opțiunii legiuitorului român în ceea ce privește repararea prejudiciului prin ricoșeu în ipotezele vizate de prima întrebare adresată Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Singurele aspecte asupra cărora există unele certitudini sunt cele date de împrejurarea că alin. (1) al art. 1391 din Codul civil dă expresie concepției extinse asupra prejudiciului de agrement, ca una dintre formele prejudiciului corporal indemnizabil în latura sa nepatrimonială¹⁴, iar alin. (2)

¹¹ Par. 49, 50 din Raportul Explicativ al Rezoluției (75) – 7 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei;

¹² Par. 51- 53 din Raportul Explicativ al Rezoluției (75) – 7 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei;

¹³ *Classification européenne des préjudices non économiques* apud Sache NECULAESCU, „Reflecții privind soluțiile noului Cod civil în materia răspunderii civile delictuale”, precit., p. 205-206;

¹⁴ Supra, notele de subsol 2 și 3;

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

al aceluiași articol consacră o soluție care, pe anumite paliere de aplicare a legii, a cunoscut o tradiție în dreptul român¹⁵, prin adăugarea, însă, a unor elemente de reglementare extensivă, menită să coreleze parțial dispoziția cuprinsă în această normă cu prevederile art. 1359 și art. 1381 alin. (1) din Codul civil¹⁶, aspect care a suscitat deja discuții în doctrină¹⁷.

Deși, anterior redactării Codului civil, o parte a doctrinei românești accepta posibilitatea indemnizării prejudiciului de afecțiune suferit de victimele prin ricoșeu și în cazul de supraviețuirii victimei directe¹⁸, nu

¹⁵ Constantin STĂTESCU, Corneliu BÎRSAN, *„Drept civil. Teoria generală a obligațiilor”*, ediția a IX-a revizuită și a adăugită, Editura Hamangiu, București, 2008, pp. 146-154; Mihail ELIESCU, *„Răspunderea civilă delictuală”*, Editura Academiei, București, 1972, p. 96-98, 100-102, 109; Liviu POP *„Tabloul general al răspunderii civile în textele noului Cod civil”*, Revista Română de Drept Privat nr. 1/2010, p. 199 și jurisprudența loc cit. nota 189 subsol.

¹⁶ Potrivit art. 1359 din Codul civil – *„Repararea prejudiciului constând în vătămarea unui interes”*: *„Autorul faptei ilicite este obligat să repare prejudiciul cauzat și când acesta este urmare a atingerii aduse unui interes al altuia, dacă interesul este legitim, serios și, prin felul în care se manifestă, creează aparența unui drept”*.

Art. 1381 alin. (1) din Codul civil, sub denumirea marginală *„Obiectul reparației”* consacră principiul reparării integrale a prejudiciului astfel: *„Orice prejudiciu dă dreptul la reparație.”*

¹⁷ Dispoziția potrivit căreia, pot obține repararea unui prejudiciu de afecțiune nu numai rudele victimei decedate, ci și orice persoană care la rândul ei ar putea dovedi existența unui asemenea prejudiciu nu a fost la adăpost de orice critică, în doctrina de întâmpinare a Codului civil arătându-se că: *„Dacă enumerarea pe care o face prima parte a textului era necesară pentru determinarea rudelor cu vocație la despăgubire, în privința celorlalte persoane unde nevoia de circumstanțiere era mai mare, nu este oferit niciun criteriu obiectiv, singura condiție fiind aceea de a dovedi prejudiciul. Generalitatea prevederii poate determina o aplicare excesivă a acesteia”* (Sache NECULAESCU, *„Reflecții...”*, precit, p. 207-208).

Tot astfel, s-a observat că teoria dreptului francez contemporan a fost preluată aproape în întregime, legiuitorul român stipulând în mod expres gradele de rudenie sau relație (maritală) ce exonerează (prezumție relativă în formularea textului) de proba existenței unei relații de afecțiune, orice altă persoană urmând a dovedi existența unui astfel de prejudiciu, dacă înțelege să-l invoce. Însă, comparându-se soluțiile normative din Codul civil român cu cele din art. 253 alin. (1) și (2) din Codul civil german în care se arată că *„pot fi ceruți bani pentru a compensa orice prejudiciu care nu este pecuniar doar în cazurile stipulate de lege”* și că, *„dacă daunele trebuie acordate pentru atingeri ale integrității corporale, sănătății, libertății sau vieții sexuale. o compensare rezonabilă în bani poate fi acordată în aceste cazuri pentru orice prejudiciu care nu este pecuniar”*, s-a apreciat că soluția la care a ajuns legiuitorul român și care prevede posibilitatea despăgubirii patrimoniale a oricăror prejudicii morale este discutabilă, astfel încât modalitatea în care doctrina și practica vor interpreta art. 1391 din Noul Cod civil care nu pare foarte explicit poate constitui o apropiere de dreptul pozitiv francez și german care, deși admite despăgubirea unor prejudicii nepatrimoniale, încearcă să circumscrie cu atenție sfera și amploarea lor (Paul PRICOPE, op. cit., p. 110-111, p. 120-121, 123). Acest autor arată și că prin stipularea expresă a acestui tip de prejudiciu moral prin ricoșeu (prin durerea încercată prin moartea victimei), doctrina și jurisprudența română viitoare au șansa de a exclude, prin interpretare, orice alt tip de astfel de prejudiciu și de a evita evoluțiile considerate „excesive” ale jurisprudenței franceze în sensul despăgubirii unor daune morale cauzate de atingeri aduse sentimentelor de afecțiune față de animale sau chiar obiecte cu valoare sentimentală (Idem, p. 111).

¹⁸ Această posibilitate era admisă atunci când starea victimei directe, prin gravitatea vătămărilor aduse integrității sale fizice sau sănătății, atingea profund condițiile de viață ale apropiaților săi. Cu titlu de exemplu, s-a arătat că ar avea acest drept soțul victimei atinse ca urmare a accidentului de tulburări epileptice, de alienație mintală sau afazie totală, părinții copilului infirm, copiii mamei invalide, etc., ei suportând un prejudiciu personal datorită bulversărilor

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

doar în cazul decesului acesteia, noua reglementare nu exprimă o opțiune explicită în această privință.

Însă, apreciem că această soluție nu este exclusă de legiuitor, putând fi dedusă pe cale de interpretare sistematică.

Astfel, consacrand principiul răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie și obligația de dezdăunare ce rezultă din aceasta, art. 1357 alin. (1) din Codul civil, sub denumirea marginală „**Condițiile răspunderii**” arată că cel care cauzează altuia un prejudiciu printr-o faptă ilicită, săvârșită cu vinovăție, este obligat să îl repara.

Textul are multiple semnificații juridice.

La nivel principal, acesta dă expresie funcției reparatorii a răspunderii civile delictuale, accentul fiind pus, așadar, pe repararea prejudiciului, cu amendamentele aduse de doctrină în privința prejudiciilor nepatrimoniale în privința cărora există în principal o dimensiune de indemnizare.

Prin urmare, principala cheie de lectură este aceea a reparării prejudiciului, indiferent de tipul acestuia, patrimonial sau nepatrimonial.

Acest aspect rezultă cu prisosință din coroborarea și cu art. 1381 alin. (1) din același cod, potrivit căruia, orice prejudiciu dă dreptul la reparație¹⁹.

Din această perspectivă, prejudiciul, înțeles ca rezultat dăunător patrimonial sau moral (extra-patrimonial/nepatrimonial), consecință a

dramatice survenite în condițiile lor de existență. Totodată, s-a arătat că în timp ce recunoașterea prejudiciului prin ricoșeu în privința apropiatilor victimei directe în caz de deces este clasică, totuși ea capătă un caracter excepțional în caz de supraviețuire a acesteia (Iulia ALBU, op. cit., p. 53-54, 56, 65).

¹⁹ În doctrină s-a observat deja că principiul enunțat de acest text dă expresie tendințelor actuale ale dreptului răspunderii, de a extinde prejudiciul reparabil la toate daunele posibile (Sache NECULAESCU, „*Reflecții privind soluțiile noului Cod civil în materia răspunderii civile delictuale*” în „*Noul Cod civil. Comentarii*”, coord. Marilena ULIESCU, Universul Juridic, București, 2010, p. 183). În alt context, același autor arată că asistăm la o reconstrucție a dreptului răspunderii civile delictuale în care ideea centrală o constituie repararea integrală a prejudiciului, fiind lăsată în planul secund sancționarea făptuitorului și că enunțul art. 1381 din Noul Cod civil ar putea constitui el însuși semnalul unei noi concepții față de răspunderea civilă, în general, orientată cu precădere către interesele victimei prejudiciului și abia apoi spre sancționarea conduitei vinovate a agentului („*Repararea prejudiciului în cazul răspunderii civile delictuale*” în „*Noul Cod civil. Studii și comentarii*”, coord. Marilena ULIESCU, Universul Juridic, București, 2014, p. 588 și „*Răspunderea civilă delictuală în noul Cod civil. Privire critică*”, Dreptul nr. 4/2010, p. 54).

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

încălcării drepturilor și intereselor legitime ale altei persoane este nu numai condiția principală a răspunderii civile reparatorii, ci și măsura ei, în înțelesul că răspunderea se angajează doar în limita prejudiciului injust cauzat victimei²⁰.

Pe de altă parte, art. 1349 alin. (2) și art. 1385 alin. (1) din Codul civil consacră principiul reparării integrale a prejudiciului.

Derogările de la acest principiu pe temeiul cărora se admite exonerarea totală sau parțială de răspundere ori, după caz, limitarea dreptului la despăgubire trebuie prevăzute de lege, potrivit tezei finale din alin. (1) al art. 1385.

Așadar, o primă concluzie logică ce ar putea fi trasă este aceea că, principiul constă în repararea integrală a prejudiciului, de orice natură sau tip, iar excepțiile ce permit excluderea totală sau parțială a reparării/indemnizării anumitor prejudicii trebuie expres prevăzute de lege.

Din această perspectivă, apreciem că o semnificație ce ar putea fi dată prevederilor art. 1391 alin. (2) din Codul civil nu este decât în sensul că textul consacră o regulă specială de reparare a unui anumit tip de prejudiciu nepatrimonial într-o situație obiectivă dată (prejudiciul de afecțiune suferit de anumite categorii de persoane ca urmare a decesului victimei directe) și nicidecum aceea de a exclude de la indemnizare²¹ prejudiciile suferite de victimele prin ricoșeu în situația în care victima directă supraviețuiește, atunci când acestea ar putea demonstra că prin faptul ilicit le-au fost cauzate anumite prejudicii intermediare de prejudiciul corporal funcțional suferit de victima directă²².

²⁰ Liviu POP în „*Obligațiile. Curs de drept civil*”, coautori Ionuț - Florin POPA, Stelian Ioan VIDU, Editura Universul Juridic, București, 2015, n. 254, p. 329 și autorii loc. cit. nota 2 subsol;

²¹ În cuprinsul prezentei expuneri s-a preferat termenul de „indemnizare” celui de „reparare”, deoarece în privința prejudiciilor nepatrimoniale (morale) o asemenea operație apare *eo ipso* imposibilă; indemnizarea prejudiciilor morale poate ameliora situația victimei afectată în valori morale inerente personalității umane (demnitate, onoare, reputație, imagine, intimitate, durere, etc.), contribuind la consolarea, compensarea sau satisfacția acesteia, și nicidecum la reparația leziunii morale (Sache NECULAESCU, „*Observații critice în legătură cu reglementarea reparării prejudiciilor morale în Noul Cod civil român*”, Dreptul nr. 5/2010, p. 44, p. 51);

²² Invaliditatea, adică dauna, antrenează un prejudiciu suferit de victimă în eul său, în corpul sau în spiritul său care a fost alterat. Acest prejudiciu a fost calificat ca „personal” într-un sens nou care privește scăderea sau pierderea

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

Această concluzie rezultă și din coroborarea cu celelalte alineate ale aceluiași articol care dau expresie denumirii marginale de maximă generalitate a textului ce le conține „**Repararea prejudiciului nepatrimonial**”.

Bunăoară, alin. (3) al art. 1391 vorbește despre dreptul la despăgubire pentru atingerile aduse drepturilor inerente ale personalității oricărui subiect de drept²³, iar alin. (5) arată că dispozițiile art. 253 -256 rămân aplicabile²⁴.

definitivă a facultăților personale ((Marilena ULIESCU, „*Răspunderea pentru fapta proprie în Noul Cod civil*” în „*Noul Cod civil Studii și comentarii*”, Vol. III, partea I, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 524);

²³ În lipsa unei definiții legale a acestor drepturi, în doctrină s-a arătat că revine practicii judiciare rolul ca, pe măsura evoluției sociale, să le identifice (Paul PRICOPE, op. cit., p. 124). De aceea, enumerările utilizate de legiuitor sunt enunțative, conținutul acestor drepturi determinându-se prin raportare la o serie de noțiuni generice, incompatibile cu o definire precisă (Eugen CHELARU, „*Drepturile personalității în reglementarea noului Cod civil*”, Dreptul nr. 10/2011, p. 30-34).

Deja, în doctrină, textul a fost criticat pentru lipsa de acuratețe a terminologiei folosită de noua reglementare în cadrul căreia sunt evocate laolaltă câteva concepte cu înțeles diferit: drepturile personalității (art. 58), drepturi inerente ființei umane (art. 61) și drepturi inerente personalității umane (art. 1391 alin. 3). Astfel, sub un prim aspect, s-a arătat că ideea în sine, de a întocmi un inventar al drepturilor personalității, materie atât de delicată în substanța ei este cel puțin riscantă, deoarece personalitatea omului nu poate fi redusă la drepturi limitativ prevăzute de lege: dreptul la viață, sănătate, la integritate fizică și psihică, la onoare și reputație, dreptul la respectarea vieții private și dreptul la propria imagine (Sache NECULAESCU, „*Observații critice...*”, precit, p. 49 și autorii loc. cit. Călina JUGASTRU, „*Reflecții asupra noțiunii și evoluției drepturilor personalității*”, Analele Institutului de Istorie „G. Bariț” din Cluj - Napoca, Seria Humanistica, 2007, p. 326). Avându-se în vedere materia supusă reglementării care se referă la protecția personalității omului, s-a considerat că prezintă relevanță valorile morale care alcătuiesc individualitatea inconfundabilă și incomparabilă a omului (Idem). Altfel spus, „personalitatea la care se referă aceste drepturi nu se reduce la noțiunea tehnică de personalitate juridică, în sensul de a fi subiect de drept. Ea vrea să spună mai mult, și anume: persoana umană în totalitatea sa, în realitatea sa biologică, psihologică și socială” (Ovidiu UNGUREANU, „*Dreptul la onoare și dreptul la demnitate*”, Acta Universitas Lucian Blaga, seria Jurisprudentia, Supliment 2005, p. 19 apud Sache NECULAESCU, „*Observații critice...*”, precit, p. 49).

De aceea, s-a apreciat că art. 1391 alin. (1) și (2) din Codul civil nu reprezintă dreptul comun aplicabil prejudiciilor nepatrimoniale, ci reglementează doar două exemple particulare de prejudicii nepatrimoniale circumscrise vătămării integrității corporale sau a sănătății; prin urmare nu poate fi vorba decât despre *repararea unor prejudicii nepatrimoniale*, și nu a prejudiciului nepatrimonial în general; mai corect ar fi trebuit ca norma să fie denumită *regimuri speciale privind anumite categorii de prejudicii* (Sache NECULAESCU, „*Observații critice*”, precit, p. 52).

În același sens, în doctrină s-a arătat că, în mod firesc, Noul Cod civil trebuia să reglementeze în secțiunea dedicată reparării prejudiciului nepatrimonial rezultat din atingeri aduse persoanei toate aspectele extrapatrimoniale ale pagubelor corporale, nu numai restrângerea posibilităților de viață ale victimei, fiind evidentă intenția legiuitorului de a oferi reglementare reparării prejudiciului corporal, cu atât mai mult cu cât potrivit art. 253 coroborat cu art. 252 din Codul civil, persoana care a suferit o încălcare a drepturilor nepatrimoniale la viață, sănătate fizică și psihică poate cere despăgubire sau, după caz, o reparație patrimonială pentru prejudiciul chiar nepatrimonial care i-a fost cauzat; vătămarea drepturilor menționate se soldează cu prejudicii corporale ce se pot prezenta sub diverse forme, prejudiciul de agrement fiind numai una dintre acestea (Călina JUGASTRU, „*Secvențe ale reparării prejudiciului corporal cauzat victimei directe*”, precit., p. 240).

²⁴ Prin aceasta, legiuitorul român, stabilind că regula este aceea a reparării prejudiciului de orice tip, iar excepțiile trebuie arătate expres în lege se departajează de modelul Codului civil italian (art. 2059) și al Codului civil 17

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

Bunăoară, în terminologia Codului civil, dreptul la viață, sănătate și integritate fizică și psihică a oricărei persoane constituie drepturi inerente ființei umane, potrivit art. 61 alin. (1), iar valorile intrinseci ale ființei umane sunt indicate exemplificativ în art. 252 din același act normativ, respectiv: viața, sănătatea, integritatea fizică și psihică, demnitatea, intimitatea vieții private, libertatea de conștiință, creația științifică, artistică, literară sau tehnică²⁵.

Potrivit art. 253 alin. (4) teza I din Codul civil, persoana prejudiciată poate cere despăgubiri sau, după caz, o reparație patrimonială pentru prejudiciul, chiar nepatrimonial ce i-a fost cauzat, dacă vătămarea este imputabilă autorului faptei prejudiciabile²⁶.

Dacă la acesta adăugăm și faptul că potrivit art. 1359 din Codul civil intră în sfera de protecție a răspunderii civile delictuale și interesele legitime, serioase care, prin felul în care se manifestă creează aparența unui drept subiectiv, indiferent dacă acestea au o natură economică sau morală,

german (art. 253) care dau posibilitatea indemnizării/reparării prejudiciului nepatrimonial doar în cazurile prevăzute de lege.

²⁵ În doctrina anterioară Codului civil, prejudiciile nepatrimoniale erau definite ca atingeri aduse personalității umane; se arăta că, potențial, pot exista atâtea feluri de prejudicii nepatrimoniale, câte drepturi, attribute sau valori ale personalității umane există și pot fi încălcate. Se distinge astfel între prejudiciile cauzate din vătămarea integrității corporale sau a sănătății și prejudiciile afective constând în suferințe psihice cauzate prin lezarea unor sentimente de afecțiune, cum ar fi suferințele psihice determinate de cauzarea morții unei persoane iubite, suferințele determinate de rănirea, mutilarea, desfigurarea sau îmbolnăvirea gravă a unei rude apropiate, precum și orice alte suferințe psihice similare (*pretium affectionis*). După **domeniul personalității umane încălcate**, se distinge de asemenea între **prejudicii cauzate personalității fizice** care, într-o interpretare strictă includeau prejudiciile nepatrimoniale rezultate din cauzarea unor leziuni fizice, infirmități sau boli, iar într-o interpretare extensivă, și prejudiciul estetic, prejudiciul de agrement și așa numitul prejudiciu juvenil și **prejudicii cauzate personalității afective**, constând în suferințele de natură psihică determinate, de exemplu de cauzarea morții sau a stării de infirmitate a unei persoane de care suntem legați de o puternică afecțiune, și **prejudicii cauzate personalității sociale** deci unor valori nepatrimoniale, cum sunt cinstea, onoarea, demnitatea, reputația, viața privată, etc. (Ioan ALBU, Victor URSA, „*Răspunderea civilă pentru daunele morale*”, Editura Dacia, Cluj – Napoca, 1979, p.77 -79).

Observându-se că sfera predilectă a daunelor morale este dată de vexațiile aduse conștiinței umane, vieții afective sau identității persoanei, într-o formulare sintetică, s-a arătat că: „*Onoarea, reputația, dreptul la propria imagine, viața particulară, afecțiunea purtată unor persoane definesc ceea ce suntem și ceea ce credem despre noi. Toate pot fi subsumate dreptului la viață privată sau pot fi prezentate ca drepturi ale personalității, așa cum face noul Cod civil în art. 58, iar dăunarea lor poate să dea curs unei acțiuni în reparație*” (Paul VASILESCU, „*Drept civil. Obligațiile*”, Editura Hamangiu, București, 2012, p- 576).

²⁶ În acest caz, indemnizarea prejudiciului cauzat prin atingerea drepturilor personalității umane este destinată să compenseze indirect „pierderea stării de bine” care în sine, nu are nicio valoare pecuniară (Cornelia MUNTEANU, „*Drepturile personalității. Caractere și limite*”, Revista Română de Drept Privat nr. 6/2011, p. 127).

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

deci a unor situații infrajuridice²⁷ demne de protecție, rezultă că atât prejudiciul de afecțiune (*pretium affectionis*)²⁸, cât și prejudiciul încercat prin restrângerea posibilităților de viață familială și socială poate fi indemnizat în privința părinților victimei directe a infracțiunii de vătămare corporală din culpă, de vreme ce acestea se pot înfățișa ca efecte ale aceluiași fapt juridic ilicit, produse în privința unor drepturi sau cel puțin a unor interese legitime care definesc și individualizează personalitatea umană²⁹.

Așadar, valoarea normativă ce poate fi dată prevederilor alin. (1) și (2) din art. 1391 al Codului civil în contextul de ansamblu al acestui articol, integrat celorlalte prevederi ale codului referitoare la răspunderea civilă delictuală este acela că, instituind reguli speciale de reparare a unor prejudicii nepatrimoniale circumscrise vătămării integrității corporale sau a sănătății, le exemplifică într-o manieră nelimitativă și nerestrictivă³⁰.

O interpretare restrictivă a normei cuprinsă în primele două alineate ale art. 1391 din Codul civil ar intra în conflict cu prevederile art. 1381 din același act normativ conform căruia orice prejudiciu dă dreptul la reparație³¹, precum și cu art. 253 alin. (4) din Codul civil care, în materia

²⁷ Sache NECULAESCU „*Observații critice...*”, precit., p. 46.

Unii autori plasează domeniul predilect al prejudiciilor cauzate prin atingerea unui interes legitim în sfera prejudiciilor prin ricoșeu sau reflectare (Liviu POP în „*Curs de drept civil. Obligațiile*”, precit., n. 260, p. 337).

²⁸ În acest caz, lezarea sentimentelor de afecțiune este provocată nu prin deces (*pretium mortis*), ci și prin orice altă suferință adusă celui de care victima prin ricoșeu este atașată afectiv – *pretium affectionis* (Ion TURCU, op. cit., n. 21, p. 440);

²⁹ Paul VASILESCU, op. cit., p. 576-577;

³⁰ În doctrină s-a arătat că în fața formulării generale și abstracte din alin. (3), valoarea normativă a primelor două alineate ale art. 1391 scade în mod vădit, astfel încât, nu am mai putea spune că ele circumscrie sfera valorilor sociale a căror atingere poate atrage cauzarea unui prejudiciu nepatrimonial reparabil pecuniar, ci, cel mult, că ele exemplifică într-o manieră nelimitativă astfel de valori sociale, precum și circumstanțele sau persoanele – în cazul alin. (2), dar tot într-o manieră nerestrictivă – care pot solicita despăgubiri și, de aceea, art. 1391 alin. (1) și (2) din Codul civil nu reprezintă dreptul comun aplicabil prejudiciilor nepatrimoniale, ci reglementează doar două exemple particulare de prejudicii nepatrimoniale circumscrise vătămării integrității corporale sau a sănătății (Sache NECULAESCU, „*Observații critice în legătură cu reglementarea reparării prejudiciilor morale în Noul Cod civil român*”, Dreptul nr. 5/2010, p. 47-48, în „*Reflecții privind soluțiile noului Cod civil în materia răspunderii civile delictuale*”, precit., p. 200 și în „*Repararea prejudiciului în cazul răspunderii delictuale*” în „*Noul Cod civil. Studii și Comentarii*”, coord. Marilena ULIESCU, Universul Juridic, București, 2014, n. 8.6.1, p. 659).

³¹ Sache NECULAESCU, „*Repararea prejudiciului în cazul răspunderii delictuale*”, precit., p. 664.

În critica adusă textului, autorul consideră că în mod nejustificat este avută în vedere doar durerea suferită de apropiatii victimei la decesul acesteia, nu și pentru vătămrile care i-au produs o infirmitate permanentă, deoarece viața

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

apărării drepturilor nepatrimoniale, prevede cu rang de principiu, dreptul victimei de a solicita despăgubiri morale pentru vătămarea oricărui drept având ca obiect ocrotirea valorilor strâns legate de personalitatea umană³².

Bineînțeles că judecătorului fondului îi revine sarcina de a aprecia *in concreto* asupra existenței unei vătămări a valorilor sociale ocrotite și gravității acestor atingeri într-o manieră care deschide posibilitatea indemnizării suferințelor psihice și a bulversărilor traumatizante ale vieții sociale și familiale încercate de victimele prin ricoșeu³³, datorită prejudiciului corporal suferit de victima directă³⁴, caz în care, despăgubirile se pot acorda

demonstrează că durerea poate fi chiar mai mare în acest din urmă caz. În plus, proiectul Principiilor dreptului european al răspunderii civile îl au în vedere atât pe defunct, cât și pe victima serios rănită (Idem, p. 665).

³² Gheorghe DURAC, comentariu art. 1391 în „*Noul Cod civil. Comentarii, doctrină și jurisprudență*”, Vol. II, Editura Hamangiu, București, 2012, n. 2 pag. 729 și autorii loc. cit..

³³ În această privință, în literatura și jurisprudența franceză s-a arătat că prejudiciul constă în atingerea sau lezarea unui interes și s-a propus drept criteriu compararea situației actuale cu cea care ar fi trebuit să existe dacă faptul păgubitor nu s-ar fi produs, considerându-se astfel că handicapul copilului constituie un prejudiciu cert și actual nu doar pentru copil, ci și pentru părinții săi care sunt indirect grav afectați (Lacrima Rodica BOILĂ, „*Răspunderea civilă delictuală subiectivă*”; Ediția a 2-a, Editura CH Beck, București, 2009, p. 118 -120, autorii și jurisprudența loc. cit.).

³⁴ În acest caz, prejudiciul personal încercat de victima prin ricoșeu nu este decât o repercusiune a prejudiciului corporal suferit de victima imediată sau principală; legătura de cauzalitate dintre faptul ilicit și prejudiciul indirect este mediată de prejudiciul suferit de victima directă; suferințele victimelor prin ricoșeu sunt, așadar, consecințe mediate ale aceleiași fapte ilicite. Această împrejurare care ține de legătura de cauzalitate nu răpește prejudiciului prin ricoșeu caracterul personal și direct; în alți termeni, există două victime, dar un singur fapt prejudiciabil; prejudiciul corporal injust suferit de victima imediată este el însuși cauza directă a suferințelor de natură afectivă aduse unor terțe persoane legate de victima imediată printr-o relație de interes nepatrimonial (Iulia ALBU, op. cit., p. 54, 56; Philippe MALAURIE, Laurent AYNÈS, Philippe STOFFEL – MUNCK, op. cit., n. 97 p. 53, n. 221 p. 125, n. 224 p. 126; n. 248 p. 147-148 text și nota de subsol 80; Liviu POP, „*Tabloul general al răspunderii civile în textele noului Cod civil*”, precit., p. 197; Liviu POP, „*Curs de drept civil. Obligațiile*”, precit., n. 377.2 p. 425; Ioan ADAM, op. cit., p. 207-209).

Caracterul personal al prejudiciului primește în privința prejudiciilor prin ricoșeu o interpretare suplă, persoanele apropiate victimei unei infracțiuni de vătămare corporală din culpă putând să producă dovada unui prejudiciu personal decurgând direct din infracțiune (Ion TURCU, op. cit., n. 31, p. 447; n. 37 p. 450 și jurisprudența instanțelor franceze loc. cit.).

Caracterul autonom al prejudiciului prin ricoșeu este afirmat și în jurisprudența recentă de unificare a instanței supreme care a arătat că victima unui prejudiciu prin ricoșeu are un drept propriu la despăgubire, iar nu unul transmis din patrimoniul victimei imediate și că relația de interdependență în care se află prejudiciul direct și prejudiciul prin ricoșeu se regăsește în originea comună a aceleiași fapte ilicite (Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul competent să judece recursul în interesul legii, decizia nr. 23 din 26 octombrie 2015, publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 71 din 1 februarie 2016).

Prin aceasta, sistemul de drept românesc pare să fi exprimat o poziție neechivocă în ceea ce privește dreptul la repararea/indemnizarea prejudiciului prin ricoșeu, acceptând, în cadrul preocupărilor sale de întărire a protecției victimelor, că atingerile aduse integrității corporale a victimei directe pot determina, în privința victimelor prin ricoșeu suferințe psihice și că dreptul acestora din urmă nu este unul derivat din dreptul victimei directe, ci unul propriu.

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

nu cu titlu de reparație a unei pierderi patrimoniale efective, ci pentru „a alina prin mijloacele reparațiunii bănești condițiile de viață alterate”³⁵ ale acestor victime care pot pretinde un drept propriu la indemnizare.

Prin urmare, apreciem că în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 1391 alin. (1) și (5), art. 252, art. 253 alin. (4), art. 1357 alin. (1), art. 1359, art. 1381 alin. (1) și art. 1385 alin. (1) din Codul civil poate fi indemnizat atât prejudiciul de afecțiune, cât și prejudiciul încercat prin restrângerea posibilităților de viață familială și socială suferit de părinții victimei directe a infracțiunii de vătămare corporală din culpă.

B. Cea de-a doua problemă de drept. Sursa divergenței. Metode de rezolvare.

Cea de-a doua întrebare pusă de instanța de trimitere presupune a se stabili dacă, în aplicarea art. 1371 alin. (1) din Codul civil, este sau nu necesar ca fapta victimei să aibă un caracter ilicit; altfel spus, dacă, pentru aplicarea normei și diminuarea *pro parte* a răspunderii autorului faptei ilicite, este necesar și suficient să se rețină doar contribuția cu intenție ori din culpă a victimei, precum și legătura de cauzalitate dintre fapta victimei și cauzarea ori mărirea prejudiciului.

Pentru o prezentare a tendințelor europene în privința despăgubirilor pentru prejudiciile corporale în dimensiunea lor nepatrimonială și opțiunile sistemelor europene de drept asupra caracterului juridic al dreptului la despăgubire al victimei prin ricoșeu, a se vedea Concluziile Avocatului General NILO JÄÄSKINEN prezentate la 11 iulie 2013 în cauza C-22/12 Katarina Haasová par. 73, 76 81 și notele de subsol 67, precum și Concluziile Avocatului General NILS WAHL prezentate la 9 octombrie 2013 în cauza C-371/12, Enrico Petillo, par. 38, 39, 4043, 48).

³⁵ Constantin STĂTESCU, „*Fapta ilicită cauzatoare de prejudicii, ca izvor de obligații*” (Răspunderea civilă delictuală) în „*Tratat de drept civil. Teoria generală a obligațiilor*”, de Constantin STĂTESCU; Corneliu BÎRSAN, Editura Academiei, București, ediția I, 1981, p. 164 apud Lacrima Rodica BOILĂ în „*Repararea prejudiciilor cauzate corpului uman potrivit Codului Civil*”, Dreptul nr. 9/2012, p. 54.

În literatura relativ recentă se admite că în cazul prejudiciilor corporale, calitatea de persoană vătămată revine nu numai persoanei rănite sau vătămate în mod direct, dar și altor persoane vătămate indirect, prin ricoșeu, ori de câte ori consecințele se răsfrâng asupra familiei sau celor apropiate acestora și că cerința ca acest prejudiciu să aibă un caracter personal nu presupune înlăturarea de la despăgubire a acestor victime (Lacrima Rodica BOILĂ, „*Repararea prejudiciilor...*”, precit., p. 58-60)

În același sens, în literatura franceză, s-a arătat că și victimele prin ricoșeu care se prevalează de un titlu personal suferă o daună directă (François TERRÉ, Philippe SIMLER, Yves LEQUETTE, „*Droit civil. Les obligations*”, 11e édition, Dalloz, 2013, n. 703, p. 761).

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

Sub imperiul Codului civil din anul 1864, fapta victimei nu a primit o reglementare expresă, însă a fost acceptată de doctrină și jurisprudență ca o cauză care exonerează în tot sau în parte de răspundere³⁶.

În aceeași perioadă, s-au făcut unele distincții în această privință, după cum legea prezuma sau nu răspunderea pârâtului.

Astfel, în situațiile în care legea nu prezuma răspunderea pârâtului, s-a arătat că, pentru a produce efecte asupra răspunderii, fapta victimei nu trebuie să fie imputabilă pârâtului și că trebuie să fie ilicită și săvârșită cu greșeală³⁷.

În schimb, atunci când legea prezuma răspunderea pârâtului, s-a distins după cum fapta victimei este sau nu cauza exclusivă a prejudiciului. Pentru ca fapta victimei să fie privită ca singura cauză a prejudiciului, s-a considerat că aceasta trebuie să întrunească cerințele proprii ale forței majore – imprevizibilitate și irezistibilitate. În consecință, fapta victimei îndreptătea la exonerarea totală a pârâtului numai dacă ea se înfățișa ca un caz de forță majoră, prezumția legală de cauzalitate fiind astfel în întregime înlăturată³⁸. În acest caz s-a apreciat că efectul total exonerator al faptei victimei se produce chiar dacă aceasta nu ar fi ilicită și ar fi săvârșită chiar fără culpă³⁹.

Dacă pârâtul nu reușea să dovedească inevitabilitatea și imprevizibilitatea faptei victimei, aceasta se înfățișa ca o culpă comună și răspunderea se împărțea între pârât și victimă, despăgubirea fiind redusă, potrivit practicii, în funcție de gravitatea culpei⁴⁰.

³⁶ Mihail ELIESCU, „*Răspunderea civilă delictuală*”, Editura Academiei, București, 1972, p. 217; Cristian JORA, „*Cauze exoneratoare de răspundere în Noul Cod civil*” în „*Noul Cod civil. Studii și comentarii*”, vol. III, partea I, coordonator Marilena ULIESCU, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 504;

³⁷ Mihail ELIESCU, op. cit., p. 217 text, autorii și jurisprudența loc. cit. nota 79 subsol. Teza a fost preluată și de unii autori care, comentând dispozițiile Noului Cod civil, au considerat că reglementarea cuprinsă în art. 1371 privește contribuția victimei sau a unei persoane, ca acțiune intenționată sau din culpă, la mărirea prejudiciului sau la înlăturarea posibilității evitării acestuia, fiind vorba așadar, de fapte ilicite ale acestora săvârșite cu vinovăție sau din culpă (Marilena ULIESCU, „*Răspunderea pentru fapta proprie în Noul Cod civil*” în „*Noul Cod civil. Studii și comentarii*”, Vol. III, partea I, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 541).

³⁸ Mihail ELIESCU, op. cit., p. 220;

³⁹ Idem;

⁴⁰ Idem;

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

Noul Cod civil preia într-o manieră proprie această tradiție juridică și în cuprinsul art. 1352 și art. 1371 îi dă o configurare dihotomică, sensibil diferită față de tradițiile juridice anterioare.

Bunăoară, în conformitate cu art. 1352 din Codul civil, fără a se distinge sub aspectul caracterului ilicit, fapta victimei înseși înlătură răspunderea atât atunci când are caracterul forței majore, cât și atunci când îndeplinește cerințele cazului fortuit. În această din urmă situație, efectul exonerator de răspundere operează numai în cazurile în care conform legii sau convenției părților, cazului fortuit îi este recunoscut acest efect.

În toate celelalte cazuri, în acord cu tendințele actuale ale dreptului european modern de a diminua posibilitatea de exonerare totală a autorului ca urmare a faptei victimei⁴¹, în art. 1371 alin. (1) se prevede posibilitatea reducerii proporționale a prejudiciului corespunzător contribuției fiecăruia – autor și victimă la producerea acestuia.

În această privință, noua reglementare se detașează, sub aspectele analizate, de doctrina și jurisprudența anterioare prin aceea că textul indicat nu preia cerința desprinsă anterior pe cale doctrinară și jurisprudențială, aceea ca fapta victimei să aibă caracter ilicit, deși ar fi putut să instituie și această condiție.

Între riscul de a lăsa în afara sferei de aplicare a normei o serie de comportamente sociale cu efect cauzal săvârșite cu vinovăție de către victimă, comportamente pentru care acesta nu ar fi ținută să suporte nicio consecință și imperativele de echitate și justiție comutativă, legiuitorul a acordat prioritate celor din urmă.

Bunăoară, pot exista o serie de activități umane care, fără a contraveni dreptului obiectiv și fără a fi în sine ilicite, odată interpușe în lanțul cauzal, conduc la producerea unor noi prejudicii ori le agravează pe cele deja existente. Un comportament uman imprudent față de propria persoană prin raportare, nu la un model general și abstract, ci la modelul unei persoane normale aflată în situația particulară dată nu poate să aibă în sine nimic ilicit,

⁴¹Cristian JORA, op. cit., p. 506;

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

atunci când nu se identifică o normă de drept obiectiv ori un alt drept subiectiv ce potențial ar putea fi încălcate. Cu toate acestea, un astfel de comportament nu poate rămâne fără efecte juridice în ceea ce privește întinderea răspunderii.

De aceea, atât din modalitatea de formulare a denumirii marginale a textului – „**Vinovăția comună. Pluralitatea de cauze**”- , cât și din examinarea condițiilor prevăzute pentru aplicarea sa, rezultă că dimensiunile asupra cărora legiuitorul a optat fără echivoc privesc doar două elemente ale răspunderii: unul obiectiv - raportul de cauzalitate dintre faptă și prejudiciu/agravarea prejudiciului⁴² și cel subiectiv- vinovăția.

Astfel, determinarea părții de prejudiciu care va rămâne în sarcina victimei ca o consecință a faptei sale săvârșită cu intenție sau din culpă se va face după criteriul contribuției cauzale, de vreme ce acela chemat să răspundă va fi ținut numai de partea de prejudiciu pe care a pricinuit-o. Altfel spus, fiecare persoană implicată urmează să suporte integral prejudiciul pe care l-a cauzat prin fapta pe care a săvârșit-o cu vinovăție⁴³.

Prin urmare, pentru aplicarea normei este necesar și suficient să se rețină vinovăția victimei sub forma intenției sau a culpei în ceea ce privește contribuția acesteia la cauzarea/mărirea prejudiciului ori, după caz, în ceea ce privește neevitarea în tot sau în parte a prejudiciului⁴⁴, fără a fi necesar ca o atare contribuție să aibă și caracter ilicit.

La aceasta se adaugă și împrejurarea că, pentru prima dată, Codul civil conține o definiție a faptei ilicite, definiție ce poate fi desprinsă pe cale de interpretare a obligațiilor instituite prin art. 1349 alin. (1) și (2). Din acestea se

⁴² De aceea, în doctrină s-a arătat că aplicarea art. 1371 alin. (1) din Codul civil se pune mai mult în privința analizării cauzalității dintre atitudinea victimei și prejudiciu, nu în privința comparării gravității culpelor, de vreme ce, în unele cazuri, prin analizarea cauzalității se ajunge la concluzia diminuării obligației de despăgubire sau chiar la concluzia că prejudiciul a fost în totalitate urmarea atitudinii victimei, conducând deci la exonerarea de obligație (Paul PRICOPE, op. cit., p. 103-104).

⁴³ Din această perspectivă, textul analizat pare să dea expresie criteriului obiectiv al cauzalității, utilizat de jurisprudență și apreciat de o parte a doctrinei pentru meritul de a oferi soluții echitabile în situațiile în care răspunderea civilă este independentă de culpă sau în care victima era o persoană fără capacitate delictuală (Mihail ELIESCU, op. cit., p. 221; Lacrima Rodica BOILĂ, „*Răspunderea...*”, precit., p. 85).

⁴⁴ În acest sens, Ion TURCU, op. cit., n. 2 și n. 4 p. 474, n.5 p. 476;

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

observă că fapta ilicită, ca izvor al răspunderii civile delictuale constă în încălcarea prin acțiune sau omisiune a îndatoririi de a respecta regulile de conduită pe care legea sau obiceiul locului le impune, precum și a îndatoririi generale negative, de a nu aduce atingere drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane (*alterum non laedere*)⁴⁵.

Spre deosebire de dreptul francez unde nu se face o diferențiere netă între ilicit și culpă⁴⁶ judecătorul chemat să se pronunțe asupra caracterului ilicit al unui fapt ce nu este condamnat de un text scris beneficiind de o largă marjă de apreciere⁴⁷, în sistemul de drept românesc, după intrarea

⁴⁵ În temeiul acestor texte în doctrină s-a propus definirea faptei ilicite ca fiind fapta prin care se încalcă normele dreptului obiectiv sau contractul; doar în măsura în care normele speciale încălcate ar face trimitere la obiceiuri, cutume morale, etc., ar putea fi acceptată integrarea acestora în elementul constitutiv al faptei ilicite civile. De asemenea, pe baza singularului substantivului „îndatorire”, s-a considerat că voința legiuitorului a fost să supună caracterul ilicit unei duble condiționări și anume încălcarea normei și prejudicierea altuia, iar nu ca acesta să poată lua naștere din îndeplinirea oricăreia dintre aceste două condiții, acestea fiind cumulative, iar nu alternative (Paul PRICOPE, op. cit., p. 24, 27).

În același sens, s-a arătat că pe baza principiilor răspunderii civile delictuale enumerate în art. 1349 din Codul civil se poate reține că faptul juridic ilicit este dat de încălcarea regulilor de conduită stabilite de lege sau prin obiceiul locului, prin acțiuni sau inacțiuni care aduc atingere drepturilor și intereselor legitime ale altor persoane (Ion TURCU, op. cit., n. 2 p. 404). Astfel spus, fapta ilicită civilă este o conduită, acțiune sau inacțiune prin care se aduce atingere drepturilor sau intereselor altor persoane și, în ultimă instanță, se încalcă normele legale sau obiceiul locului (Livi POP, „*Tabloul general al răspunderii civile în textele noului Cod civil*”, precit., p. 156).

Într-o altă definiție, mult mai generoasă, se consideră că ilicitul civil este un comportament anormal sau ilegal, condamnat și care este sancționat cu obligarea reparării efectelor pagubitoare ale acestuia, iar fapta ilicită se caracterizează printr-o existență materială, obiectivă, fiind o materializare a voinței omului exteriorizată printr-o conduită contrară ordinii de drept și ordinii sociale (Marilena ULIESCU, op. cit., p. 529-530).

Prin oferirea unei definiții legale a faptului juridic ilicit, legiuitorul actual s-a detașat net de o serie de alte definiții doctrinare care apreciau că ilicitul unei conduite se determină și prin raportare la încălcarea obligației generale de prudență și diligență ce se regăsește expres reglementată în numeroase prevederi legale sau este apreciată de judecătorul cauzei din ansamblul probatoriului administrat, raportat la modelul abstract al „normalității” conduitei individului în societate (Lacrima Rodica BOILĂ, „*Răspunderea civilă delictuală subiectivă*”, precit., p. 86-87).

Așadar, apreciem definițiile generoase ale ilicitului civil nu mai pot fi reținute în noul context normativ, în care există o opțiune fermă a redactorilor Codului civil de a departaja fapta ilicită de culpă și de a o defini pe cea dintâi ca un element de sine stătător al răspunderii civile (Lacrima Bianca BOILĂ, „*Vinovăția, fundament al răspunderii civile, în ambele sale forme în textele noului Cod civil, ca și în ale celui precedent*”, Dreptul nr. 1/2012, p. 178).

Prevederea și precauția cu care trebuie să acționeze un individ în anumite circumstanțe de timp și loc au, în actuala reglementare, valoarea unor criterii particulare de apreciere a vinovăției, deci a elementului subiectiv al răspunderii, potrivit art. 1358 din Codul civil.

⁴⁶ Această situație exista și în dreptul românesc sub imperiul Codului civil din anul 1864.

⁴⁷ În aceste cazuri, judecătorul trebuie să se chestioneze asupra generalității regulilor de conduită puse în discuție, vechimii normei și calității subiecților de drept, urmând a refuza orice valoare normativă unor reglementări colective perimate sau inadapate situației sociale actuale. Marea parte a doctrinei franceze acceptă că judecătorul poate căuta în afara dreptului pozitiv principii morale prin care să acopere lipsurile normei de drept în domeniul răspunderii civile delictuale, însă acestea trebuie să fie conforme concepției etice în ceea ce privește sensul justiției admise de marea majoritate a populației la momentul când el statuează (Paul PRICOPE, op. cit., p. 28).

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

în vigoare a Noului Cod civil, ilicitatea beneficiază de o definiție legală care se impune autorităților de aplicare a legii, fiind așadar evidentă intenția redactorilor acestuia de a se detașa de modelul francez și de Codul civil anterior⁴⁸.

Pentru a avea ca efect partajarea răspunderii între autor și victimă, fapta victimei nu trebuie să aibă un caracter ilicit.

Astfel, aceasta poate îmbrăca forma unui comportament uman care sub aspect subiectiv prezintă vinovăția cerută de lege – intenție sau culpă dar care, sub aspect obiectiv nu constituie, în sine, o încălcare a normelor dreptului obiectiv, a obiceiului locului și, în unele situații, nu trebuie, în mod necesar, să aducă atingere unui drept subiectiv ori intereselor legitime ale altuia⁴⁹.

În plus, în această materie, capătă consecințe juridice în planul răspunderii autorului și împrejurarea că victima prejudiciului, fără a săvârși ea însăși o faptă ilicită, a fost de acord încă înainte de producerea prejudiciului ca autorul să acționeze într-un anumit mod, deși exista posibilitatea cauzării unei pagube. În aceste situații operează conceptul de asumare a riscului ce se

Potrivit modelului francez, pentru ca o faptă să fie ilicită, nu este necesar ca ea să fie formal ilegală, adică expres interzisă de un text ori să constituie o violare a unei norme preexistente, chiar și nescrisă, fiind suficient un comportament social defectuos, o eroare de conduită injustă (Philippe MALAURIE, Laurent AYNÈS, Philippe STOFFEL – MUNCK, op. cit., n. 52 p. 32).

⁴⁸ În același sens, Liviu POP în „*Curs de drept civil. Obligațiile*”, precit., n. 261 p. 338; Paul VASILESCU, op. cit., p. 621 Acești autori arată că detașându-se de vechiul Cod civil, fapta ilicită apare în concepția Noului Cod civil ca o condiție a răspunderii civile delictuale, distinctă de vinovăția făptuitorului, că această concepție rezultă implicit și din art. 1357 alin. (1) care face o distincție clară între cele două condiții, departajarea față de dreptul francez unde se susține că licitul ar fi un simplu element al culpei sau al vinovăției fiind, așadar, evidentă. În consecință, vinovăția nu mai este un criteriu al ilicitului, fiecare dintre acestea găsindu-și aplicația și explicația pe paliere diferite ale realității, chiar dacă ar fi strâns legate faptic.

⁴⁹ Această distincție este evidentă în situațiile în care fapta culpabilă și nu neapărat ilicită a victimei rezidă într-o încălcare a îndatoririi de prudență și de precauție care privește toate tipurile de activități, implicând și simple precauții uzuale ce trebuie luate pentru a evita ca aceste activități să genereze riscuri care, în mod normal, nu ar trebui să le comporte. Crearea de situații periculoase și actele de neprevvedere constituie sursa unor manifestări culpabile (*nu neapărat ilicite* – n. ns.) care pot fi sancționate prin hotărâri judecătorești (*prin diminuarea sau excluderea de la despăgubire* – n. ns.) – Vasile PĂTULEA, <<*Studiu de drept comparat în legătură cu condițiile responsabilității civile. Componenta „faptei prejudiciabile”*>> în Pandectele Române nr. 5/2012, p. 24.

După cum în mod elocvent se exprima autorul la care ne raportăm, problema prudenței nu are frontiere, impunându-se în toate domeniile de activitate și în toate circumstanțele și se apreciază cu o severitate care variază în funcție de competența celui care și-o asumă și de caracteristicile activității exercitate (Idem. p. 25).

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

bazează pe faptul că victima în mod voluntar și în cunoștință de cauză s-a pus într-o poziție în care era plauzibil să sufere un prejudiciu⁵⁰.

Și în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene s-a admis că, în anumite circumstanțe excepționale în care culpa victimei a contribuit la geneza sau la agravarea daunelor, suma cuvenită victimei unui accident de circulație ar putea fi limitată pe baza atitudinii acesteia de a se pune într-o situație periculoasă; aprecierea asupra circumstanțelor de fapt care ar putea justifica sau nu limitarea indemnizării victimei este o chestiune ce aparține instanțelor naționale. În aceste cazuri s-a observat și dacă potrivit legislației naționale aplicabilă în cadrul acțiunii principale, atitudinea culpabilă a victimei înlătură răspunderea pentru risc a șoferului vehiculului implicat în accident sau doar partaja această răspundere. Acceptând că doar atunci când contribuția culpabilă victimei a fost cauza exclusivă a accidentului se poate înlătura răspunderea pentru risc a șoferului vehiculului implicat în accident, Curtea a considerat ca fiind conforme dreptului Uniunii Europene în materia asigurării obligatorii pentru daunele cauzate prin accidente de circulație

⁵⁰ Paul PRICOPE, op. cit., p. 59 nota 3 subsol, p. 60 și nota 1 subsol p. 63.

În această privință intervine în discuție teoria riscului care presupune a se răspunde dacă atitudinea (comportamentul) părților a luat în considerare riscurile unei activități. Aprioric este normal să se considere că cel care acționează într-un anumit fel își asumă și riscurile atașate acțiunii sale. Deci, acceptarea riscurilor este o consecință naturală care stă la baza unei stări normale de lucruri în materie de responsabilitate. De aceea, se consideră că partea este ținută să-și asume riscurile care sunt în mod normal acceptate, dar există o serie de riscuri acceptate implicit, ținându-se seama de existența unor informații suficiente și de riscurile previzibile. De vreme ce pentru victimă acceptarea riscurilor a fost culpabilă, ea s-a supus unui risc excesiv. În această privință se face așadar distincție între riscurile normale ale unei activități, efectul acestora fiind neutru față de dreptul la reparație al victimei care nu se vede afectat și riscurile anormale, în privința cărora va opera, în principiu, un partaj al răspunderii, între autor și victima care a comis greșeala de a accepta riscurile anormale previzibile și a contribuit astfel la cauzarea prejudiciului (François TERRÉ, Philippe SIMLER, Yves LEQUETTE, op. cit., n. 737 p. 791-792; Philippe MALAURIE, Laurent AYNÉS, Philippe STOFFEL – MUNCK, op. cit., n. 132 p. 71-72).

În dreptul francez, culpa victimei capătă o dimensiune diferită în privința daunelor cauzate prin accidente de circulație. În principiu, culpa victimei, neconducător auto nu exclude indemnizarea sa decât în două cazuri: 1°) atunci când victima a căutat în mod voit dauna și 2°) atunci când culpa este nescuzabilă și constituie cauza exclusivă a daunei, cu excepția așa-numitelor victime privilegiate (tinerii mai mici de 16 ani și persoanele cu vârsta mai mare de 70 de ani). Situațiile în care victima a căutat în mod voit dauna au o interpretare strictă, fiind aproape întotdeauna cerută o atitudine suicidală conștientă. În rest, este lăsată la latitudinea suverană a judecătorului să aprecieze dacă această culpă a victimei limitează sau exclude indemnizația (Philippe MALAURIE, Laurent AYNÉS, Philippe STOFFEL – MUNCK, op. cit., n. 276, p. 167).

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM ADJUNCT PROCUROR GENERAL

sistemele de drept naționale care prevăd o reducere *pro rata* a răspunderii conducătorului vehiculului.⁵¹.

Prin urmare, apreciem că, în interpretarea și aplicarea art. 1371 alin. (1) din Codul civil poate fi reținută culpa victimei la mărirea sau la neevitarea prejudiciului, chiar dacă acțiunea sau omisiunea acesteia nu este una ilicită.

Pentru aceste motive,
În temeiul art.475 – art.477 din Codul de procedură penală

Vă solicităm

Pronunțarea unei decizii prin care să admiteți sesizarea, chestiunile de drept supuse dezlegării urmând să primească rezolvarea propusă.

**PRIM ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL*,
Dimitrie Bogdan LICU**

* În condițiile vacantării funcției de Procuror General, potrivit dispozițiilor art.15 alin.4 din Regulamentul de ordine interioară al parchetelor, aprobat prin Ordinul nr.2632/C/2014 din 30 iulie 2014 al Ministrului Justiției, modificat prin Ordinul nr.1650/C/2015 din 18 mai 2015 al Ministrului Justiției (Monitorul Oficial nr.367 din 27 mai 2015).

⁵¹ Hotărâre din 30 iunie 2005, în cauza C-537/03, Katja Candolin, par. 30, 31; Hotărâre din 19 aprilie 2007, în cauza C-356/05, Elaine Farrell, par. 35; Hotărârea din 23 octombrie 2012, în cauza C-300/10, Vitor Hugo Marquez Almeida, par. 30 - 32; Hotărârea din 9 iunie 2011, în cauza C-409/09, José Maria Ambrósio Lavrador; Hotărârea din 17 martie 2011 în cauza C-484/09, Manuel Carvalho Ferreira Santos; Ordonanța din 21 martie 2013 în cauza C-362/11, Serafim Gomes Oliveira, par. 28.